

Linnéuniversitetet

LÄRARPROGRAMMET

Socialt utsatta barn i förskolan

En intervjustudie om socialt utsatta barn och samverkan mellan förskola och socialtjänst.

Frida Helgesson & Martina Isaksson

Examensarbete 15 hp

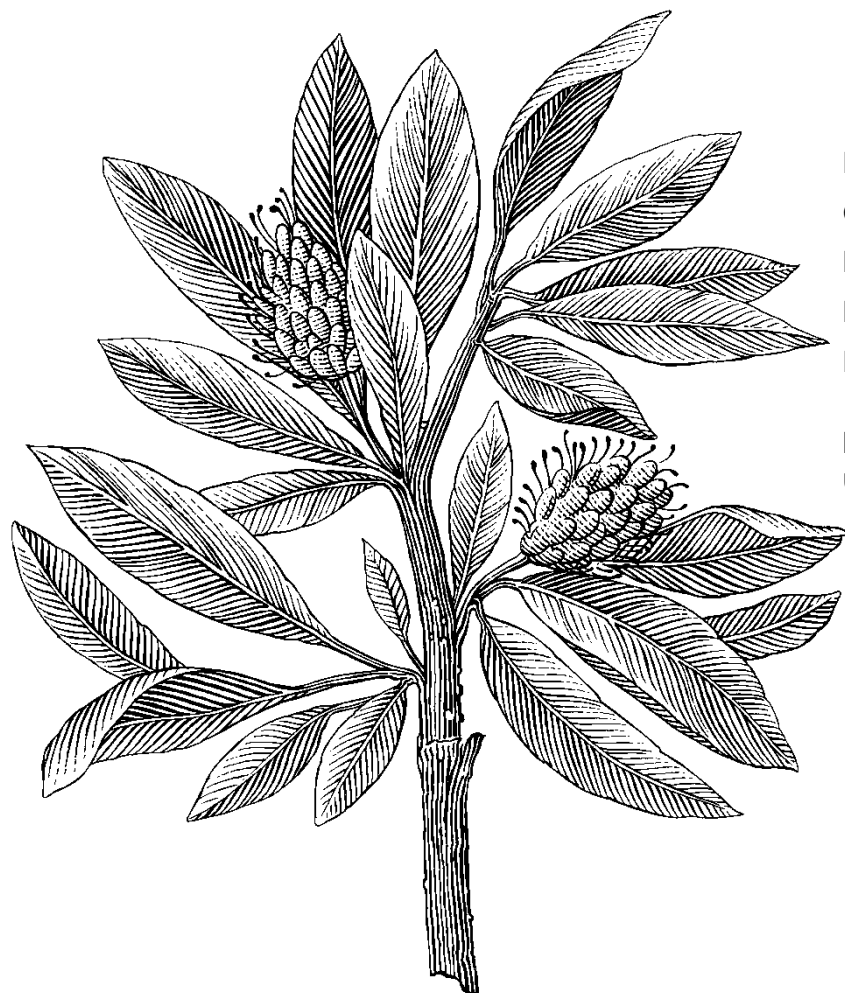
Grundnivå

Höstterminen 2013

Handledare: Gunilla Hörberg

Examinator: Henrik Hegender

**Institutionen för
utbildningsvetenskap**

Linnéuniversitetet

Institutionen för utbildningsvetenskap

Arbetets art: Examensarbete, 15 hp

Lärarprogrammet

Titel: Socialt utsatta barn i förskolan - En intervjustudie om socialt utsatta barn och samverkan mellan förskola och socialtjänst.

Författare: Frida Helgesson & Martina Isaksson

Handledare: Gunilla Hörberg

ABSTRAKT

Syfte: Hur ser samarbetet ut mellan förskola och socialtjänst? Hur arbetar förskolan med socialt utsatta barn? Hur uppfattar förskolan sin anmälningsskyldighet?

Metod: Detta är en kvalitativ intervjustudie av hur förskolelärare arbetar med socialt utsatta barn. Under arbetets gång har förskola, socialsekreterare samt förskolechef deltagit i intervjuer för att få svar på dessa frågor.

Resultat: Under våra intervjuer har vi kommit fram till att förskollärare ofta känner att de saknar utbildning för att våga göra en anmälan. Däremot berömmar socialtjänsten förskolan då det gäller att göra en anmälan och att se tidiga tecken på barnen.

Diskussion: Förskolan kan arbeta med socialt utsatta barn utefter många metoder, en utav de metoderna är samtalet. Samtalet kan till exempelvis vara ett utvecklingssamtal. Det är genom ett samtal med vårdnadshavare och barn som man först kan förstå deras situation. Utifrån detta samtal kan vidare bedömning göras.

Nyckelord: Förskola, socialt utsatta barn, dysfunktionell familj, anmälningsskyldighet

INNEHÅLL

1	INTRODUKTION.....	1
2	BAKGRUND	2
2.1	Begreppsförklaringar	2
2.1.1	Dysfunktionell familj.....	2
2.1.2	Social utsatthet.....	2
2.1.3	Anmälningsskyldighet	2
2.1.4	Uppgiftsskyldighet	3
2.1.5	Fysiska övergrepp.....	3
2.1.6	Försummelse.....	3
2.2	Barn i dysfunktionella familjer.....	3
2.3	De som klarar att växa upp i en dysfunktionell familj	5
2.4	Teoretiskt perspektiv	5
2.4.1	Det sociokulturella perspektivet	5
2.4.2	KASAM (salutogena synsättet).....	6
2.5	Tidigare forskning	6
2.5.1	Konsekvenser av att växa upp i en dysfunktionell familj.....	6
2.5.2	Tidiga tecken	8
2.5.3	Vad kan förskolan göra?.....	8
2.5.4	Anmälningsskyldighet	11
2.5.5	Sammanfattning.....	11
3	SYFTE.....	13
4	METOD.....	14
4.1	Undersökningsmetod	14
4.2	Urval	14
4.3	Genomförande	15
4.4	Forskningsetiska aspekter.....	15
4.5	Metodkritik	16
5	RESULTAT.....	17
5.1	Samarbete mellan förskola och socialtjänst	17
5.1.1	Utbildning av socialtjänsten	17
5.1.2	Rådfråga socialtjänsten.....	17
5.1.3	Återkoppling.....	17
5.1.4	Uppgiftsskyldighet till socialtjänsten	18
5.2	Arbete med socialt utsatta barn	18

5.2.1	Lyhördhet/Tecken.....	18
5.2.2	Stöttning av förskolechef.....	18
5.2.3	Samtal med föräldrar	19
5.2.4	Dokumentation	19
5.3	Förskolans uppfattning av anmälningsplikten.....	19
5.3.1	En del av förskollärarens roll.....	19
5.3.2	Förskolechefen gör anmälan.....	19
5.3.3	Feedback från socialtjänsten.....	20
5.3.4	Anmälan vid misstanke	20
5.3.5	Tungt att göra en anmälan	20
6	DISKUSSION	21
6.1	Samarbete mellan förskola och socialtjänst	21
6.2	Förskolans arbete med socialt utsatta barn.....	23
6.3	Anmälningskyldighet i förskolan.....	24
6.4	Förslag till vidare forskning	25
7	REFERENSLISTA.....	26
BILAGA		

1 INTRODUKTION

Vi har under vår utbildning till förskollärare fått möjlighet till att läsa kurser om social utsatthet. Det var under den första kursen om detta ämne vi bestämde oss för att detta var det vi ville inrikta oss på under vårt examensarbete. Under en utav kurserna kom vi i kontakt med en självbiografi som handlar om maskrosbarn, huvudpersonen i boken är även en utav grundarna av hemsidan maskrosbarn.org. Boken beskriver hennes uppväxt med en missbrukande mamma. Therése Eriksson (2009) beskriver en otrygg uppväxt, där mamman var alkoholist och manodepressiv. Ett levnadssätt som gjorde mamman aggressiv, självmordsbenägen men även frånvarande från familjens liv. Dottern blir påverkad av mammans missbruk på så vis att hon börjar skolka i skolan, röka och klä sig på ett utmanade sätt. Hon lyckades finna trygghet i skolkuratorn som hon kunde samtala med. En person som kom att betyda mycket för henne och hennes skoltid men även för hennes framtid. Denna berättelse gav oss ytterligare en anledning till att få veta mer om socialt utsatta barn, hur de lever samt vad det finns för hjälp att få. Att få se samarbetet mellan förskola och socialtjänst för att kunna ge barnen en trygghet.

Under tiden ute på den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) har vi inte sett något arbete kring hur förskolan eller förskoleklassen arbetar för socialt utsatta barn även fast vi båda har kunnat se barn som far illa.

Som förskollärare i förskolan och förskoleklass är det viktigt att kunna se tidiga tecken på om ett barn lever i en miljö där de far illa.

”att varje barn, utan undantag, har rätt att få del av sina rättigheter; att barnets bästa skall beaktas vid alla beslut som berör barn; att inte bara deras överlevnad utan också utveckling skall säkerställas till det yttersta av samhällets förmåga; samt att deras åsikter skall få komma fram och visas respekt”(Regeringskansliet, 2006, sid. 13).

Med andra ord är det vår uppgift som vuxen att visa barnet att de är värdefulla. Det är vår uppgift att skapa en trygg och säker uppväxt för dem så att de kan utvecklas till egna individer med egna mål och drömmar.

Enligt skolverket (2010) så ska skolan värna om individens frihet och integritet och människolivets okränkbarhet. Det ska finnas ett gemensamt ansvar med svaga och utsatta och detta är något som förskolan ska hålla levande i arbetet med barnen.

Både regeringskansliet (2006) och skolverket (2010) belyser vikten av att se och värna om varje barns identitet. Det är på denna grund vi vill göra vårt arbete och skapa mer förståelse om socialt utsatta barn då vi anser att det inte finns tillräcklig forskning.

2 BAKGRUND

Under rubriken bakgrund kommer olika begrepp presenteras. Men även tidigare forskning kommer att redogöras. Vi kommer börja med begreppsförklaringar, barn i dysfunktionella familjer, de som klarar att växa upp i en dysfunktionell familj, begreppet anmälningsskyldighet samt vilka teoretiska perspektiv vi använder oss utav. Efter det kommer vi gå djupare in i vad forskningen visar, angående hur det kan vara att växa upp i en dysfunktionell familj, vad förskolan kan göra för att stötta barnen och vad det finns för tidiga tecken hos socialt utsatta barn.

2.1 Begreppsförklaringar

Under denna rubrik klarläggs centrala begrepp. Begreppen som kommer förklaras är; dysfunktionell familj, social utsatthet, anmälningsskyldighet, uppgiftsskyldighet, fysiska övergrepp och försummelse.

2.1.1 Dysfunktionell familj

Begreppet dysfunktionell familj växlar vi med begreppen social utsatthet, socialt utsatta barn och försummelse.

2.1.2 Social utsatthet

Lundberg (2005) menar att utsatthet kan vara när någon blir utsatt för till exempel fysiska övergrepp, sexuella övergrepp, försummelse eller vanvård, emotionell kränkning eller exploatering av barn. Det kan även innebära exempelvis mobbning. Detta är även exempel på vad som kan göra en familj dysfunktionell. Social utsatthet kan även förklaras genom att barn far illa. Barn i dysfunktionella familjer innebär alltså barn som lever i utsatthet,

2.1.3 Anmälningsskyldighet

Verksamheter som berör barn och ungdomar har en så kallad anmälningsskyldighet. Det innebär att de har skyldighet att anmäla vid misstanke om att ett barn eller ungdom far illa. (Socialstyrelsen, 2004)

I Socialtjänstlagen (SoL 2001:453) står det

”Följande myndigheter och yrkesverksamma är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa:

1. myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom,
2. andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, annan rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, socialtjänsten och kriminalvården,
3. anställda hos sådana myndigheter som avses i 1 och 2, och
4. de som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet och fullgör uppgifter som berör barn och unga eller inom annan sådan verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område. (kap 14 1§) ”

Det är vid misstanke och utifrån barnens bästa som är avgörande ifall en anmälan ska göras. Misstänker man att ett barn lever i en familj som är dysfunktionell och därför försummar barnet på något sätt ska en anmälan göras. (Backlund, Wiklund och Östberg, 2012)

2.1.4 Uppgiftsskyldighet

Till skillnad från anmälningsskyldighet innebär uppgiftsskyldighet att personal på förskolor har en skyldighet att lämna uppgifter som har betydelse för utredning om ett barn. (Socialstyrelsen, 2004)

2.1.5 Fysiska övergrepp

Sexuella övergrepp mot barn handlar om barn som dras in i en sexuell aktivitet som hon eller han inte kan förstå fullt ut. Det är även något som barnet inte är mogen utvecklingsmässigt till eller kan ge ett samtycke till. Det bryter även mot samhällets lagar. Även barn i prostitution eller andra olagliga sexuella aktiviteter räknas som ett sexuellt övergrepp, detta gäller även när barn expolateras i pornografiska sammanhang. (Lundberg, 2005)

Lundberg (2005) förklarar att misshandel och fysiska övergrepp är det som resulterar i potentiell fysisk skada. Misshandel är en fråga om handlingar i ett samspel där det ska kontrolleras av en förälder som har ansvar, makt eller tillit. År 2000 kunde det räknas upp till minst 57 000 barn i världen som är under 15 år och har dött till följd av fysiska övergrepp. De vanligaste orsakerna till död var huvudskador med följd utav skador i buken samt kvävning.

2.1.6 Försummelse

Försummelse och vanvård innebär att vårdnadshavaren har brister när det gäller uppmärksamhet eller försummelse att främja barnens utveckling inom olika områden. Dessa områden är utbildning, hälsa, näringstillförsel, skydd, emotionell utveckling samt trygga rammar. En sådan försummelse kan skada barnets hälsa i den psykiska, moraliska, fysiska eller sociala utveckling som barnet har. Detta handlar även om att vårdnadshavaren har en oförmåga att på ett passande sätt skydda och övervaka barn från skador. Gränsdragningsproblemet är svårare när det gäller försummelse och vanvård än när det gäller fysisk misshandel eller sexuella övergrepp. Vanvård är ofta en lång och utdragen process som kan omfatta flera år av försummelse. Dock så är det i dagens läge fortfarande svårt att hitta svensk forskning kring vanvård och försummelse. (Lundberg, 2005)

2.2 Barn i dysfunktionella familjer

Det går inte att säga med säkerhet hur många barn som idag lever i familjer med missbruk. Folkhälsoinstitutet uppskattar att det är cirka 20 procent av alla barn i familjer med en vuxen som konsumerar alkohol med risk för missbruk. Det är däremot 1,2 - 1,8 procent barn som lever i familjer där en vuxen använt cannabis. (Folkhälsoinstitutet, 2008)

När man arbetar med vuxna och deras missbruk riktas uppmärksamheten mot dem och vilken slags hjälp de behöver. Ofta hamnar barnen i skymundan även om de skulle behöva lika mycket hjälp. (Socialstyrelsen, 2012)

Socialstyrelsen (2004) redogör att över 250 barn varav 70 procent var pojkar, vårdades på sjukhus till följd av övergrepp av annan person år 2002. Dock så har antalet anmälningar på barnmisshandel ökat i takt med det ändrade opinionsläget och år 2003 så hade antal anmälda misshandelsfall. Man kan se stor ökning och nu anmäls nästan fyra gånger så många fall om barnmisshandel. Dock så är detta svårt att veta om det beror på anmälningsbenägenhet eller om det är misshandel.

Idag har Sverige ett flertal lagar mot barnmisshandel och redan år 1924 stadgades anmälningsskyldighet för myndigheter och institutioner för barn som misstänks fara illa i hemmet. År 1962 infördes totalt förbud mot skolaga och kroppslig bestraffning förbjöds 1979. (Socialstyrelsen, 2004)

”Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.” (§1 i föräldrabalkens sjätte kapitel).

År 1990 blev Sverige ett av de första länderna som bekräftade FN:s barnkonvention och år 1998 så skärptes lagen om anmälningsskyldighet. Idag har en person även inom en privat bedriven verksamhet för barn och ungdomar skyldighet till att anmäla vid misstanke om att ett barn utnyttjas sexuellt. (Socialstyrelsen, 2004)

Lundberg (2005) har konstaterat stora brister i det stöd som misshandlade barn får. Under fyra års tid har fall av polisanmäld barnmisshandel följts upp, där i hälften av fallen fanns dokumenterade skador på barnet. Dock så ledde bara ett fåtal till åtal. Över 60 procent av de fall som följdes upp har fortfarande efter fyra års tid fortfarande kontakt med sociala myndigheter. Endast sex av dessa barn har fått terapi för sina trauman trots att det finns mycket som visar på att barn kan utveckla posttraumatiska stressyndrom.

Emotionell kränkning är misslyckandet om att skapa en utvecklingsmässig lämplig samt en stödjande miljö. Miljön ska ge tillgång till en grundläggande anknytningsgestalt så att barnet har möjlighet till att utveckla en stabil samt bred repertoar av emotionella och sociala färdigheter. (Lundberg, 2005)

Omsorgsvikt och försummelse är mer koniska tillstånd och är inte lätta att identifiera medan fysiska och sexuella övergrepp är mer situations – eller händelsespecifika. Dock så är effekterna av utsatthet mer kumulativa och det är inte alltid enstaka händelser som är betydelsefulla då. (Lundberg, 2005)

Barn som har en långvarig kronocitet kan få en successiv samlande av påfrestningar vilket i sig kan bli ödeläggande. Något som tros ha de värsta effekterna är polyviktisering. Det vill säga barn som drabbas utav flera former av utsatthet samtidigt. Detta är något som kan totalt blockera barnets möjligheter till en bra utveckling. Konsekvenserna utav detta är olika beroende på när under utvecklingen detta observeras och kan därför ha olika karaktärer. (Lundberg, 2005)

Enligt Lundberg (2005) så har man observerat olika effekter hos socialt utsatta barn. Hos dem som utsätts för sexuella övergrepp så är ätstörningar ett vanligt symptom medan depression samt uppförandestörningar syns hos de som utsätts för fysisk misshandel. När någon drabbats utav flera former så kan man alltså räkna med flera omfattande psykiska problem.

Werner och Smith (2001) har konstaterat att barn som kommer från underprivilegierade familjer behöver redan vid ett års ålder en stimulans utanför hemmet för att de ska kunna för en normal intellektuell utveckling. Även hälften av alla skolmisslyckande som upptäcks i 10-årsåldern kan förebyggas med hjälp utav undervisningsinsatser. En av de viktigaste stödåtgärderna enligt Werner är en god specialundervisning. Då förmågan med läsning hör ihop med självkänslan och kunna styra sitt liv.

2.3 De som klarar att växa upp i en dysfunktionell familj

En specifik skyddsfaktor som identifierats hos vuxna som vuxit upp i en dysfunktionell familj är det känslomässiga stödet från syskon. En tät och stödjande syskonrelation var typiskt för de barn som växt upp med alkoholiserade eller psykisk sjuka föräldrar men som ändå klarat sig bra i livet. Ytterligare något som är viktigt är möten med signifikanta människor som får en betydelse att de kan ändra ett livslopp som annars kunde gått riktigt illa. Dessa barn kallas även för maskrosbarn. (Lundberg, 2005)

Maskrosbarn är de ”barn som trots svåra uppväxtförhållanden klarar sig bra” (Bonniers Svenska Ordbok, 2010, s.419)

Cronström-Beskow (1996) förklarar att ordet maskrosbarn kommer från norskans ord ”lövetannbarn” vilket kan översättas som lejon tand, som maskrosen kallades förr. Blomma och lejon står båda för styrka och uthållighet. Maskrosor livnär sig på mager jord och kan överleva i fattigt och kallt klimat, då de alltid kan finna nya vägar. Med andra ord är maskrosbarn de barn som fått växa upp i hem där föräldrar har någon sorts missbruk eller allvarlig psykisk störning. Det är det barnet som lyckats klara sig och därför sticker ut från resten av familjen.

Maskrosbarn förklaras av Antonovsky (2005) som de barn som vuxit upp i ett hem där det sker missbruk och/eller psykiska problem, men trots detta klarat sig. Barnet har haft skyddsfaktorer vilka har hjälpt att undvika en negativ utveckling. Han grundade begreppet KASAM på 1970-talet men det har idag utvecklats till den salutogena modellen. Det salutogena synsättet belyser de faktorer som främjar det friska istället för riskfaktorerna.(a.a.)

2.4 Teoretiskt perspektiv

Vi kommer att använda oss utav två teoretiska perspektiv. Det första vi valt är det sociokulturella perspektivet, och det andra vi valt att presentera är KASAM (salutogena modellen). De teoretiska perspektiven kommer vi att använda oss utav i diskussionen.

2.4.1 Det sociokulturella perspektivet

Enligt det sociokulturella perspektivet föds barnet in i en social värld där allting redan är utformat i olika processer innan födelsen och detta kommer även finnas kvar efter dess bortgång. De processer som redan formats är de kulturella och historiska, dessa kommer att spela stor roll för hur barnets utveckling kommer se ut. Hundeide (2011) beskriver det som att man kan se denna kulturella utveckling ”*som en resa in i ett kulturellt landskap*”(s.5). I ett sociokulturellt perspektiv är även omgivningen viktig. Här menar man då hur barnen blir bemötta. Man skiljer inte heller på teori och praktik, utan detta ser man mer som en helhet. Språket är viktigt då det är via språket man utvecklas.

Som förskollärare eller människa överhuvudtaget gäller det att man tänker på vad man säger och hur man säger det. Det sociokulturella perspektivet innebär att som person formas man av hur andra ser på en och hur de behandlar en. På detta vis bildas personens identitet och personlighet. (Hundeide, 2011)

2.4.2 KASAM (salutogena synsättet)

Det salutogena synsättet handlar om hur pass en människa kan hantera exempelvis påfrestningar, stress och kriser. Personer med hög KASAM har lättare att klara av svåra situationer. Med ordet menas känsla av sammanhang och vad detta har för betydelse för hälsan. Det är indelat i tre underrubriker: begriplighet, hanterbarhet samt meningsfullhet som är tre centrala komponenter. De tre komponenterna är ouplösligt sammanflätade. De personer som har hög KASAM har höga värden i de tre komponenterna, tillskillnad från dem med svag KASAM.

Begriplighet- syftar på i vilken grad personen upplever inre samt yttre stimuli. Personen upplever stimuli som sammanhängande, ordnad, strukturerad och tydlig information, snarare än som oordnad. En person med hög känsla av begriplighet kan känna att vad som än kommer i ens väg kommer vara begripligt. Personen känner alltså en trygghet för vad som än händer, positiva eller negativa saker, och att den klarar av att ordna och förklara det som hänt. De personer som hade låg KASAM hade däremot en inställning om att livet alltid skulle fortsätta olyckligt. (Antonovsky, 2005)

Hanterbarhet- den andra komponenten i KASAM. Den grad man som person upplever att man har resurser till förfogande som hjälp då man stöter på krav på stimuli. Resurser kan vara något som personen själv kan kontrollera eller kontrolleras av behöriga andra. Alltså hur man kan hantera sin situation. När det sker något olyckligt känner personen att denne kan hantera det och inte sörja för alltid. (Antonovsky, 2005)

Meningsfullhet- begreppets motivationskomponent. Personer med stark KASAM talar ofta om områden i livet som varit viktiga för dem. De känner att livet och framtiden visar hopp. Men även i vilken utsträckning personen känner att livet har en känslomässig innebörd som att vissa delar av problemen och kraven som ställs är värda att investera energi i. (Antonovsky, 2005)

2.5 Tidigare forskning

Under denna rubrik kommer tidigare forskning att presenteras. Detta med hjälp av vetenskapliga artiklar, rapporter och avhandlingar som vi funnit användbara för vårt arbete. Forskningsresultaten är indelade i fyra rubriker: Konsekvenser av att växa upp i en dysfunktionell familj, tidiga tecken, vad kan förskolan göra? Och anmälningskyldigheten. Kapitlet avslutas med en sammanfattning.

2.5.1 Konsekvenser av att växa upp i en dysfunktionell familj

Hagström (2010) förklarar i sin avhandling att barns utveckling påverkas av basala färdigheter som krävs för att det ska finnas en grundläggande utveckling för samspel med barnets vårdnadshavare. Är det bristande kunskap om de basala färdigheterna kan detta påverka samspels- och kontaktsutvecklingen i relationen mellan vårdnadshavare och barn.

Med tanke på att alkohol är så pass accepterat i dagens samhälle gör det svårt att sätta en gräns för vad som anses som missbruk. Därför går det inte riktigt att veta hur många barn som lever i dysfunktionella familjer. (Socialstyrelsen, 2009) Lundberg (2005) talar om att en dysfunktionell familj kan innebära så mycket mer. Det kan till exempel vara att det sker någon form av misshandel, försummelse, sexuella

övergrepp, emotionell kränkning, men kan även vara under en kortare period så som vid skilsmässa eller sjukdom.

De barn som lever i dysfunktionella familjer kan uppleva att det finns störningar i familjens relationer. Då de märker att vårdnadshavarna kan bli mindre känslomässigt tillgänglig, avvisande och lättretliga mot barnen eller andra anhöriga. Detta kan i sin tur leda till att föräldern inte tar det ansvar som krävs och slutar engagera sig i barnets behov och intressen. Många barn tar över de vuxnas ansvar i familjen och sköter om syskon samt hemmet (Socialstyrelsen, 2009).

Barn upplever sig själva i samspel med vårdnadshavare då dessa samspel bildar minnen om hur det är att vara med någon annan. Minnen som i sin tur skapar förväntningar om hur andra liknade situationer utspelas. De situationer som blir återkommande för barnet blir byggstenar för hur relationerna fungerar. (Hagström, 2010)

Hagström (2010) förklarar även att barn till föräldrar med psykisk ohälsa en grupp som är åsidosatt. Det är vanligt att de växer upp i förhållanden som är känslomässigt komplicerade och där den fysiska omsorgen inte blir tillgodosedd.

Rydellius (1997) forskning förklarar att de barn som växer upp i en dysfunktionell familj löper större risk att själva drabbas av någon form av missbruk i vuxen ålder. Kvinnor som dricker alkohol under graviditeten kan resultera i försämrad fostertillväxt, inlärningssvårigheter i olik grad men det kan även leda till att barnet får synproblem. När barnen ska börja skolan kan svårigheter sätta stopp för inläringen. Pojkar får ofta motorisk rastlöshet, hyperaktivitet, uppmärksamhetsstörningar och de kan även bli aggressiva och utåtagerande. Hos flickorna däremot var det fysiska symptomen som dominerade.

Även Barnard och McKeganey (2002) tar upp i sin forskning vilka symptom barn kan visa. De påpekar att pojkar ofta visar symptom på ADHD. Vilket i sin tur leder till att de får problem i skolan men även kan de leda till sociala problem. Självklart är det inte alla barn som får problem i skolan, utan många klarar sig bra utan några problem. Östman och Hansson (2002) förklarar att majoriteten av de barn som får behov av särskilt stöd orsakas utav föräldrarnas missbruk. Men det är endast hälften av dessa fall som får det stöd som krävs.

Werner och Smith (2001) talar om ett ”mamma – barn projekt” i Minnesota där 267 barn till föräldrar i riskgrupp följts upp under förskoletiden. Dessa barn som var försummade visade upp en mängd påtagliga problem som till exempel dålig impulskontroll samt att de var mindre kreativa och flexibla i problemlösningar. Det som utmärkte många var att de hade en negativ inställning av det egna jaget men även utav andra individer. De hade även flera patologiska beteenden, det vill säga onormala beteende så som tics, självbestraffning, utbrott, överdriven klängighet samt fysiska besvär.

De barn som hade föräldrar som inte var psykiskt tillgängliga och blivit utsatta för emotionell försummelse kunde man se en betydande nedgång i IQ från 9 månaders ålder till 27 månader. Dessa barn var mer socialt isolerade och undvikande, de hade även färre sociala interaktioner. Barnens emotionella utveckling var också störd och de hade svårt att skilja på känslor, hade inget sinne för humor, olyckliga och visade även uppgivenhet under stressade situationer. De fysisk misshandlade barnen visade mer aggressivitet. (Werner & Smith, 2001)

Föräldrarnas missbruk innebär en riskfaktor för negativa hälsoeffekter på barnen. Barnen kan i sin tur drabbas av egna alkoholproblem när de blir större. Barnen får även lära sig allt för tidigt att ansvara över sig själva och ofta även över föräldrarna. (Folkhälsoinstitutet, 2008)

Däremot krävs det av personer inom missbruks- och beroendevård att även ha fokus på relationerna i familjen och hur dessa påverkas av missbruket. Därför blir även anhöriga till familjen viktiga personer för kartläggningen, problemformuleringen och vårdplanering kring missbruket. (Socialstyrelsen, 2012)

Enligt Lundberg (2005) får de barn som utsätts för sexuella övergrepp oftast ätstörningar medan depression samt uppförandestörningar syns hos de som utsätts för fysisk misshandel. När någon drabbats utav flera former så kan man alltså räkna med flera omfattande psykiska problem. Även varaktigheten, frekvensen eller omfattningen på olika övergrepp kan relateras till framtida störningar.

2.5.2 Tidiga tecken

Som förskollärare på en förskola eller som sköterska på BVC är det viktigt att kunna se tidiga tecken på om barnet lever i social utsatthet. De barn som lever i denna miljö sänder ut signaler till vuxna som finns i deras närhet. Vuxna människor som arbetar med barn har en så kallad anmälningsskyldighet om de får misstanke om en ogynnsam miljö. Därför är det extra viktigt att samhället ser dessa tecken och signaler tidig så att stöd kan sättas in så fort som möjligt. (Lundén, 2010)

Statens offentliga utredningar [SOU] (2010) förklarar att de små barnen är duktiga på att signalera om det är något som är fel, exempelvis att de inte mår bra. Vissa tecken som man kan se hos barn som lever i social utsatthet är att deras hygien inte sköts ordentligt. De kommer ofta sent eller kanske inte har tillräckligt med kläder på sig. Men det kan även vara bra som förskollärare att skapa en trygg relation till barnens vårdnadshavare. Trygghet kan leda till att vårdnadshavarna berättar varför barnet kanske inte har tillräckligt med kläder på sig och då kan förskolläraren tipsa vidare till socialtjänsten där de kan söka mer trygghet. Det är med andra ord extra viktigt att personalen på förskolan är lyhörd på vad barn säger och hur de betar sig.

Forskning visar att barn till alkoholiserade har tendens att bli utåtagerande och få beteendeproblem. Är vårdnadshavaren beroende redan från barnets födelse kan man se tendens till detta redan vid 3 års ålder. Föräldrarna kan hamna i depression och bli antisociala, och kanske dessutom visar en mer kylig sida mot barnen. (Eiden, Edwards & Leonard, 2007)

Lutz (2006) förklarar att barn som har koncentrationssvårigheter lätt blir ombytliga och har snabba humörsvägningar. Detta kan leda till att de får svårigheter att samspela med andra barn samt vuxna.

Vissa kommuner arbetar aktivt för att förskollärare ska få större kunskap om socialt utsatta barn. Genom att ge dem ständig kunskap kan förskollärarna kanske tidigare se tecken på de barn som lever i dessa familjer. (Socialstyrelsen, 2009)

2.5.3 Vad kan förskolan göra?

Enligt utbildningsdepartementet (2010) ska förskolan erbjuda alla barn in i en inkluderande verksamhet där alla barn är välkomna. Hagström (2010) menar att barn

med olika funktionsnedsättningar sätts in i speciella klasser och har rätt till den hjälp som de behöver, till skillnad från de barn som lever i social utsatthet. De får börja i vanliga grupper i hopp om att förskolan ska ha en positiv inverkan på barnets utveckling. Trots att förskollärarna kan sakna kunskap inom detta område.

Forskning visar att förskolan har stor betydelse för de barn som lever i en svår hemmiljö. Förskolan ska ge varje barn förutsättningar för att de ska kunna utvecklas och de ska ske via fortlöpande dokumentation, uppföljning och analys. Forskningen visar däremot mer av vilken vikt samspel och anknytning har för barnen än vilka insatser som är effektiva. (SOU, 2010)

Socialstyrelsen (2009) menar likt SOU (2010) att den relation barnen har till förskollärarna är oerhört betydande. Det är framförallt de som har den största möjligheten att uppmärksamma de barn som lever i familjer där missbruk sker. De möten som sker kan hjälpa till att skapa en dialog om barnet och dess behov. Ett sådant möte med föräldrarna kan vara utvecklingssamtalet. Förskollärare kan, om denne anser att det till exempel finns tecken på missbruk i familjen, ta upp frågor angående alkohol eller narkotika. Om en förälder uteblir från samtal kan det vara ett tecken på att det kanske finns missförhållanden i familjen. Men det behöver självklart inte vara så.

En anmälan måste ske om förskolan misstänker bristande omsorg i barnets hemmiljö. Det är förskolechefens ansvar att göra en anmälan som kommer till socialtjänsten. Så fort personalen märker fler missförhållande räcker det inte att meddela socialförvaltningen och lägga till detta, utan en ny anmälan måste göras. (Socialstyrelsen, 2009)

Enligt den forskning som Vetenskapsrådet (2008) gjort så belyser man att föräldrar spelar en viktig roll för förskollärarna då det är dem som ska återge målsättning och syfte med uppdragen. En viktig utgångspunkt är samverkan med föräldrarna då de har en grund för barns lärande.

Förskollärarnas uppfattningar är att det är mycket viktigt med ett bra förhållande till barnen samt föräldrarna. Ett mål som förskollärarna delar med föräldrarna är att de båda strävar för att stärka barnens sociala utveckling. (Vetenskapsrådet, 2008)

Ett utav uppdragen som förskollärarna har är att skapa trygghet för barnen i förskola/förskoleklass och det anses som ett utav de viktigaste enligt dem. Dock så finns det en kritisk aspekt gällande detta då det blir en konsekvens för förskolan när de får en kompensatorisk uppgift gentemot föräldrarna. Många anser att förskolans trygghet är kompenserande för hemsituationen. (Vetenskapsrådet, 2008)

Förskolan upptar en stor del utav barnens uppväxt så därför tycker många att förskolans miljö har betydelse för barnens psykiska hälsa. Detta beror på att ett av de största hälsoproblemen idag är psykisk ohälsa under uppväxtåren. (Bremberg, 2001)

Statens folkhälsoinstitut (2008) menar att en värdering som står högt när det gäller insatser för barn i missbruksfamiljer är att barn inte ska utelämnas i utsatta situationer utan att få något stöd från samhället. En åtgärd är att barnens omvårdnad överläts till någon annan än föräldrarna då man anser att barnen är i behov av skydd. Sådana beslut tas i en domstol och där ser man till de olika värderingarna om vilka beslut som behövs tas och hur pass extrema fallen är.

En annan värdering är att man ska försöka minska konsekvenserna i form utav psykisk ohälsa under uppväxten samt i vuxen ålder. Finns det effektiva åtgärder som

kan erbjudas till familjer med missbruk som är en vanlig riskfaktor ska denna erbjudas. (Statens folkhälsoinstitut, 2008)

Även den minst allvarliga formen av missbruk som är alkohol anses påverka barnen och inte bara de tyngre missbruken av till exempel narkotika även om de för med sig större konsekvenser. Det är då inte lätt att avgränsa de olika missbruksproblemen då de har olika svårighetsgrader men alla har konsekvenser. Det finns ingen given nivå där man kan se att barnen går fria ifrån belastningar. Ett begränsat missbruk har begränsade konsekvenser men kombineras detta med en annan form utav belastning som barnens hälsa hotas på allvar. (Statens folkhälsoinstitut, 2008)

Hade problemet varit väl avgränsat så ger det en större möjlighet till att identifiera de olika riskgrupperna och kunna ge dem den hjälp just de behöver inriktat på deras problemområde. Dock så fungerar detta inte så bra i praktiken då det finns så mycket blandade grupper även vissa riskgrupper kan utses lättare än andra som till exempel de barn som lever i familjer där någon/några vuxna har alkohol eller narkotikaproblem. (Statens folkhälsoinstitut, 2008)

För att insatserna ska nå ut behöver man integrera de i samhällstjänster som når alla barn det vill säga genom förskola och skola istället för att inrikta sig på små grupper. Genom att jobba i de större grupperna och ge barnen träning i att tolka olika känslor samt hur de ska hantera sina känslor förebygger en psykisk ohälsa, det blir en så kallad emotionellt och socialt lärande. Det finns idag ett flertal skolor som kan erbjuda denna sorts träning, dock är det inte alla skolor som har tillgång till dessa metoder. Barnen kan även få stöd till att utveckla sin förmåga till aktiv problemlösning. (Statens folkhälsoinstitut, 2008)

Exempel på olika insatser som verkar kunna minska förekomsten av psykisk ohälsa hos barn är barncentrerad pedagogik, känslomässig träning av barnen samt fortbildning av föräldrarna. Även att alla förskollärare har en fullständig utbildning som förskolelärare kan hjälpa till. Dock så kunde man inte hitta något som stärkte det genom personaltäthet och gruppstorleken hos förskolorna. (Bremberg, 2001)

Barncentrerad pedagogik kan minska förekomsten av olika former av psykiska problemen dock så var resultaten låga då man redan ansåg att många förskolor använder sig utav denna teknik. *Känslomässig träning* utav barnen kan minska förekomsten av psykisk utagerande med upp till 90 procent. Denna bedömning har en hög säkerhet och det finns många förskolor i Sverige som kan erbjuda detta. *Fortbildning av föräldrar* anses kunna minska förekomsten utav utagerande psykiska problem med upp till 60 procent. Här läggs fokus på att öka föräldrars kompetens på bemötande av barn. Denna bedömning har en hög säkerhet. Även små insatser som skriftlig information samt föräldraträffar har en god effekt. (Bremberg, 2001)

Däremot kunde man se skillnader på förskolor där de använde sig utav barncentrerad respektive lärarcentrerad pedagogik. Den barncentrerade pedagogiken har lett till en mindre förekomst av psykiska problem hos barnen. Minskningen av utagerande psykiska problem och anslutande beteenden var 86 procent, inåtvända problem 95 procent och kognitiva problem 65 procent. Dessa studier har en låg-måttlig säkerhet. (Bremberg, 2001)

Socialstyrelsen (2009) ger även dem exempel på metoder som kan användas i förskolan och skolan. De menar att barnen måste få träning i att tolka och hantera sina egna känslor. Men även utveckla sin förmåga för att kunna göra egna

problemlösningar. För att barnet ska klara av dessa metoder krävs goda relationer till förskollärarna.

Backlund, Wiklund och Östberg (2012) förklarar att förskollärare kan ha en ”ökad verksamhet” kring barn de känner oro för. Men samtidigt som detta sker måste det ske försök att hitta alternativa sätt för att stödja både barn och vårdnadshavare.

2.5.4 Anmälningsskyldighet

Många förskollärare vågar inte anmäla om de misstänker att ett barn far illa i hemmet, detta beror i många fall på att personen som anmäler anser sig saknar tydliga belegg för sin oro och dessutom är osäker på när en situation är tillräckligt allvarlig för att en anmälan krävs. Ofta väljer folk att vänta med att anmäla då de hoppas på att situationen ska bli bättre av sig själv. Det är istället oerhört viktigt att tänka på vad som kan hända om man inte anmäler. Då kan det vara en smart idé att rådfråga någon i den egna organisationen eller kan man även ringa och rådfråga socialtjänsten, det finns inga krav på att namnge vare sig barnet eller familjen i fråga. (Socialstyrelsen, 2004)

Backlund, Wiklund och Östberg (2012) tar upp att många förskollärare anser sig ha medvetenhet om riktlinjer kring anmälningsplikten, däremot anser de att de skulle vilja ha mer utbildning i arbetet kring anmälan. De tyckte sig även bli bortkopplade från det fortsatta arbetet som skett efter en anmälan gjorts då de istället får i uppgift att skapa trygghet för barnet i vardagen. Förskollärare kan få konsultationssamtal med en socialsekreterare där förskolläraren kan få tips på olika frågor att ställa till barnet. Förskolläraren kan även få handledning av socialsekreteraren i hur han/hon ska kunna skapa kontakt till barnet.

Otydlig och dålig respons från socialtjänsten kan leda till minskad tillit till att anmälan leder till rätt hjälp, både för barnet och för vårdnadshavarna. Därför kan vissa förskollärare känna att deras egna möjligheter till stöd riskeras, de hade kanske själva kunnat hjälpa till genom samtal eller motivationsarbete. (Backlund, Wiklund & Östberg, 2012)

Socialstyrelsen (2004) talar om att en anmälan kan vara antingen muntlig eller skriftlig. Den skriftliga kan skickas in via fax, brev eller e-post. Den muntliga anmälan sker över telefon. När ett telefonsamtal med anmälan tas emot kan det däremot hända att personen som tar emot samtalet ber anmälaren skriva ner sin anmälan och skicka in den. Den person som gör en anmälan kan välja att vara anonym. Personen väljer då att inte säga sitt namn och detta måste respekteras.

Personal på förskolor har en så kallad uppgiftsskyldighet som innebär att de måste lämna alla uppgifter som kan ha betydelse för utredningen om ett barn. Uppgifterna ska helst vara skriftliga men kan även lämnas muntliga till socialnämnden, som i sin tur skriver ner dem. Det är viktigt att det i dokumenten framkommer vad som sagts, vem som lämnat in uppgiften, när den lämnades in samt vem som tog emot den. (Socialstyrelsen, 2004)

2.5.5 Sammanfattning

Lundberg (2005) menar att en dysfunktionell familj bl.a. är när barn utsätts för sexuella övergrepp eller emotionell kränkning. Barn som växer upp i en dysfunktionell familj där det sker någon form av missbruk löper själva större risk för att hamna i någon form av missbruk i vuxen ålder (Rydellius, 1997). Han talar även

om att foster i magen löper risk för skada om mamman missbrukar på något vis. Dock så är det svårt att veta hur många barn det finns idag som lever i en dysfunktionell enligt socialstyrelsen (2009).

Hagström (2010) menar att ett barns utveckling påverkas av de basala färdigheterna. Finns det en bristande kunskap om de basala färdigheterna så kan detta påverka samspelets- och kontaktsutvecklingen i relationen mellan vårdnadshavare och barn. I Rydelius (1997) forskning tas det upp att om ett barn lever i en dysfunktionell familj så löper de större risk att senare själva i livet drabbas av någon form av missbruk.

Något som Barnard och McKeganey (2002) tar upp i sin forskning är att man kan se tecken på barn som lever i en dysfunktionell familj. Exempelvis så visar pojkar upp symptom på ADHD. Lundén (2010) menar då att det är viktigt som förskollärare på en förskola eller som sköterska på BVC att kunna se tidiga tecken på barn som lever i social utsatthet.

Forskning visar att förskolan har stor betydelse för de barn som lever i en svår hemmiljö. Förskolan ska kunna ge varje barn de förutsättningar som behövs för att de ska kunna utvecklas enligt SOU (2010).

Enligt Socialstyrelsen (2004) är det många människor som inte vågar anmäla om de misstänker att ett barn far illa i hemmet. Detta beror i många fall på att personen som anmäler saknar tydliga bevis för sin oro och dessutom är osäker på när en situation är tillräckligt allvarlig för att en anmälan krävs. Socialstyrelsen menar att det då kan vara bra att rådfråga någon i sin organisation eller socialtjänsten.

Anmälningsskyldighet har en lång tradition i den svenska lagstiftningen (Socialstyrelsen, 2004) och enligt Backlund, Wiklund och Östberg (2012) så ska det göras en anmälan om man misstänker att ett barn lever i en familj som är dysfunktionell eller att barnet försummas på något sätt som en anmälan ska göras.

3 SYFTE

I tidigare studier har det forskats en hel del kring socialt utsatta barn, samt hur det är att leva i en dysfunktionell familj och vad det finns för tecken på social utsatthet hos dessa barn. Bremberg (2001) och Socialstyrelsen (2009) visar även vad förskolan kan göra för insatser för dessa barn, men det har däremot inte funnit så mycket fakta om hur samarbetet mellan olika verksamheter fungerar. Backlund, Wiklund och Östberg (2012) skriver att forskningen tar likväl upp vikten av att anmäla vid misstanke om försummelse av barn.

Huvudsyftet med studien är att undersöka hur förskolan arbetar med socialt utsatta barn. Samt vad det finns för samspel mellan förskola och socialtjänst. Utifrån detta har följande frågeställning formulerats:

- Hur ser samarbetet ut mellan förskola och socialtjänst?
- Hur arbetar förskolan med socialt utsatta barn?
- Hur uppfattar förskolan sin anmälningsskyldighet?

4 METOD

Under metoden presenteras hur vi har valt att undersöka området. Patel och Davidson (2011) förklarar att i en metodbeskrivning ska det finnas med beskrivning av individer, vilka tekniker som ska finnas med för att samla information samt hur man har gått till väga. Vi har valt att dela in metoden i fem huvudrubriker; undersökningsmetod, urval, genomförande, forskningsetiska aspekter samt metodkritik. Vi har i vårt arbete valt att undersöka hur förskola arbetar med socialt utsatta barn och vad förskollärare ska göra för att stötta dessa barn. Vi har därför valt att intervjua förskollärare på förskolor. Vi har även valt att intervjua socialtjänsten för att se hur samarbetet ser ut mellan dem och förskolan.

4.1 Undersökningsmetod

Vi har använt oss utav kvalitativa intervjuer, syftet med detta är att identifiera den intervjuades egna uppfattningar. För att kunna utföra intervjuerna har vi använt oss utav Lantz (2007) bok om just intervjuer. Patel och Davidson (2011) talar om öppna respektive fasta svarsalternativ, detta är något vi har tänkt på när vi formulerat våra frågor. Vi vill att personerna som svarar på frågorna ska känna att de kan svara men även utveckla sina svar. Med andra ord har vi använt oss utav öppna frågor. De frågor som inte har ett strukturerat svar har en låg grad av standardisering. Det är även viktigt att låta personerna formulera sig själva på sitt egna sätt. (a.a.)

Både Lantz (2007) och Stukát (2011) talar om strukturerade intervjuer där intervjuaren har gjort ett intervjuschema, där man redan innan har bestämt både ordningsföljden och formuleringen på frågorna. Lantz (2007) menar att strukturerade intervjuer används för att fånga den intervjuades upplevelse eller uppfattningar, då det är dennes uppfattning eller känsla för ett fenomen som är intressant.

Vi har använt oss utav ljudupptagning. Lantz (2007) menar att det inte är lätt att ställa frågor, lyssna och anteckna samtidigt, då kan man istället spela in ljudet under intervjun och lyssna igenom intervjun i efterhand och anteckna alla svar. Trost (2010) anser även att om intervjuerna spelas in kan intervjuaren istället koncentrera sig på svaren än på att anteckna.

Efteråt lyssnade vi igenom de inspelade intervjuerna och transkriberade dem. Stukát (2011) talar om att man väljer ut de mest väsentliga av materialet för att det inte ska bli för mycket text och det ska bli tidssparande. Det är däremot viktigt att tänka på att ingen viktig data går förlorad.

Patel och Davidson (2011) skriver att för att kunna genomföra en kvalitativ intervju krävs det att de som intervjuar har förkunskaper inom det område som studeras. Detta kan ske genom att undersöka tidigare forskning.

4.2 Urval

Vi har intervjuat åtta förskollärare, en förskolchef och en socialsekreterare från socialtjänsten. De personer vi intervjuat har alla olika lång erfarenhet inom arbetet i/med förskola. Samtliga personer som intervjuats är kvinnor och förskollärare är personer vi har haft kontakt med sedan tidigare. Trost (2010) talar om ett så kallat bekvämlighetsurval. Detta val innebär att man väljer intervjupersoner efter bekvämlighet. I vårt fall kände vi i stort sätt alla vi valt att intervjua.

Personerna vi har intervjuat har varit från olika kommuner i samma län. Vi har valt att göra på detta vis för att resultatet kan skilja sig från kommun till kommun. Efter som vi intervjuat personal på förskolor har vi låtit dem bestämma plats för intervjun. Däremot har vissa varit längre än andra.

4.3 Genomförande

Vi började med att ta kontakt med de personer vi ville intervjua via mail (se bilaga 1), där vi har förklarat syftet med intervjun och vad vi vill få fram. Vi har blivit positivt bemötta och fått tider att välja på för intervjun. De fick välja tid och plats efter deras schema.

Vi började intervjun med att förklara vårt syfte samt förklara kort vad vårt arbete handlar om. Därefter frågade vi om de godkände att vårt samtal spelades in. Trost (2010), Stukát (2011), Patel och Davidson (2011), och Lantz (2007) talar alla om vikten av valbarheten för intervjupersonen angående ljudupptagning. Den som inte vill bli inspelade har alltså möjligheten att säga nej. Detta var något vi visade hänsyn till.

Som Stukát (2011) tidigare nämnde så valde vi att transkribera ut de väsentliga delarna av intervjuerna. Att transkribera intervjuerna vårt arbete för att kunna bearbeta vårt resultat och kategorisera det.

4.4 Forskningsetiska aspekter

För att både individer och samhället ska utvecklas är det viktigt med forskning. Det finns vissa krav på forskning som bedrivs, krav som samhället och samhällets medlemmar har berättigat. Men det är även krav på att forskningen inriktas på väsentliga frågor och att den håller hög kvalitet. Kravet kallas för forskningskravet. Det finns ett så kallat individskyddskrav som är övervägande för den självklara utgångspunkten. Den innebär att individer inte får utsättas för någon form utav skada, psykisk eller fysisk. Men de får inte heller förödmjukas eller kränkas. Dessa krav finns för att ge normer i förhållandet mellan forskare och undersökningsdeltagare så att om en konflikt skulle ske kan en god avvägning ske, detta mellan forskningskravet och individskyddskravet. (Vetenskapsrådet [VR], 2002)

Vi har tagit del utav de forskningsetiska aspekterna utifrån Patel och Davidson (2011) men även från VR (2002). De talar om fyra huvudkrav som är viktiga att ha i åtanke när en forskning sker. Det första kravet de tar upp är *Informationskravet* vilket innebär att som forskare måste information om uppgiftens syfte ges. VR (2002) säger även att den information som ges måste vara detaljerad. *Samtyckeskravet* som förklarar att deltagarna själva har rätt att bestämma över medverkan. *Konfidentialitetskravet* där det förklarars att de medverkande personerna i forskningen ska känna sig säkra att ingen information om vem de är kommer ut till obehöriga. Det sista kravet är *Nyttjandekravet* vilket innebär att de uppgifter som samlas in endast får användas i forskningsändamål. Detta är fyra punkter som redogjorts för samtliga medverkande i intervjuerna. Det är viktigt att tänka på att man inte kan identifiera en enskild person när resultatet sedan redogörs. (a.a.)

4.5 Metodkritik

Lantz (2007) tar upp vikten av att alla har förstått syftet av intervjun och har en likartad bild av vad den handlar om. Alla människor har ett eget inre referenssystem och detta ligger till grund för hur man tolkar det någon annan säger. Alltså är det lätt om man är mer än en som gör intervjuer att det lätt ske missförstånd på vad den intervjuade verkligen menar. Hur intervjupersonen svarar på de frågor som ställs beror på vad som skett/sker i dess liv. Därför blir svaren mest väsentliga för just denna period.

Även hur rummet är utformat påverkar samspelet i intervjun. Ett rum som är inbjudande kan underlätta kommunikationen. Detta är något vi inte kunnat påverka vid våra intervjuer då vi valt att låta personen vi ska intervjuas välja lokal. Lantz (2007) menar att det även är viktigt att rummet inte har störande delar, så som telefoner. Detta är något vi försökt ta hänsyn till men ändå inte kunnat följa helt ut då vi valt att spela in intervjuerna som ljudklipp på våra egna mobiler.

Løkken och Søbstad (1995) menar att under en intervju kan man inte intervjuas en persons känslor, tankar eller avsikter. Men däremot kan man observera ansiktsuttryck, kroppshållning, oro och rösttonläge. Därför skulle resultatet kunna bli annorlunda om vi samtidigt valt att observera under intervjuerna.

5 RESULTAT

Under denna rubrik sammanställs de svar vi fick i intervjuerna. Det är med dessa svar vi ska besvara våra forskningsfrågor. Hur ser samarbetet ut mellan förskola och socialtjänsten? Hur arbetar förskolan med socialt utsatta barn? Samt Hur uppfattar förskolan sin anmälningsskyldighet?

5.1 Samarbete mellan förskola och socialtjänst

Här kommer vi ta upp kategorier om vad de intervjuade såg för samarbete mellan förskola och socialtjänst. Svaren delas in i rubrikerna utbildning, samtal, återkoppling samt uppgiftsskyldighet.

5.1.1 Utbildning av socialtjänsten

Vissa förskolor berättade att de en gång om året fick utbildning av socialtjänsten om hur de ska gå tillväga vid ett misstänkt fall. Andra fick träffas i storgrupper för att få information samt jobba med påhittade fall. Det finns även föreläsningar om socialt utsatta barn som förskollärare kan få gå på. Dock så ansåg förskollärarna att de inte får tillräckligt med utbildning inom detta område och vill ha mer. Socialsekreteraren ansåg att förskollärarna hade god utbildning inom området. Skulle förskollärarna dock anse att det är för lite information får de höra av sig.

- Vi går på föreläsning där både kommunen och socialtjänsten har föreläst.
- Vi har fått kurser. Och socialen har träffat oss i storgrupp där vi fått information och gå igenom olika påhittade fall.
- Jag tycker inte att vi behöver ge förskollärarna mer utbildning om socialt utsatta barn, det tycker jag inte men känner de att de vill ha det så vill jag gärna veta det. Jag tycker de är duktiga, de ser och de kan. De kan redan från förskolan. I barngruppen kan de se och sen försöker man säker kompensera det. Men jag tror att de kan se barn redan från tidigt stadie att de är i riskzonen.

5.1.2 Rådfråga socialtjänsten

Förskollärare kan ringa till socialtjänsten och rådfråga dem om det finns misstankar om ett barn som far illa. Rådfrågningen kan gälla hur förskollärarna ser en situation eller något de vet angående barnet eller familjen. Då kan förskollärarna välja att antingen vara anonyma eller inte.

- Funderar vi på något barn så kan vi alltid rådfråga dem anonymt. Vi säger vilka vi är men nämner inte namn på barn eller föräldrar. Skulle man råka säga ett namn räknas det som anmälan.
- Vi kan ringa varandra och fråga hur vi ska göra med något vi vet/ser.

Även socialtjänsten förklarar att de finns till förskolans förfogande om de har några frågor angående ett barn.

- Men om man känner sig osäker så kan man alltid ringa och konsultera med oss, även anonymt. Det behöver även vi göra ibland med polisen.

5.1.3 Återkoppling

När förskolan har anmält till socialtjänsten om ett misstänkt fall är det inte alltid det sker en återkoppling tillbaka till förskolan om hur det gått för barnet och dess familj även fast det idag finns en lag på att förskolan har rättigheter att se och få en återkoppling om fallet. Dock så är inte alla förskolor medvetna om denna lag.

Förskolan anser att det inte alltid sker så mycket återkoppling som önskas. Vilket skulle hjälpa dem i deras arbete med barn. Socialsekreteraren anser själva att de har brister och kan vara dåliga på att återkoppla tillbaka till förskollärarna.

- Om man gör en anmälan från förskolan så gör man en anmälan när man tycker att det finns skäl, men sen har man inte i regel kunnat få någon återkoppling från oss. Är det så att man till exempel har gjort något för just den här pojken, de har vi inte kunnat säga något om, så länge föräldrarna inte har sagt berätta allt för förskolan om vad som har sagts. Det har varit ett hinder av sekretess. Men under 2013 har det kommit en ny lag som ger oss rättighet att kunna återkoppla oavsett vad föräldrarna säger. Då kan vi berätta att nu har vi tagit emot anmälan och har startat en utredning och det kan vara bra för förskolan att veta.
- Det finns alltid ett visst samarbete men p.g.a. sekretess så vet inte de som inte är direkt berörda att det pågår något med ett visst barn till exempel

5.1.4 Uppgiftsskyldighet till socialtjänsten

Förskollärare har uppgiftsskyldighet gentemot socialtjänsten. De ska lämna alla uppgifter om barnet som kan vara betydelsefullt för utredningen.

- Vi har uppgiftsskyldighet. Vilket innebär att vi ska lämna alla uppgifter om barnet som kan vara av betydelse för utredningen.

5.2 Arbete med socialt utsatta barn

Under denna rubrik kommer vi ta upp de svar vi fick från intervjuerna om hur förskolan arbetar med de socialt utsatta barnen. Vi har delat in det i underrubrikerna tecken, stöttning, samtal och dokumentation.

5.2.1 Lyhördhet/Tecken

Personalen på förskolan är de som tydligast kan märka att ett barn betar sig annorlunda. Det är viktigt att förskollärarna är lyhörda på vad barnen sänder ut för signaler men även att de lyssnar på vad barnen berättar. Olika tecken kan tyda på olika sorters utsatthet och barn visar detta på sitt egna sätt att något inte står rätt till. Det behöver inte enbart vara tecken på barnens personlighet utan även på andra sätt så som att de har fel kläder vid fel årstid eller blåmärken på kroppen. Dock så är det viktigt som förskollärare att ha i åtanke att barn är barn och till exempel ett blåmärke kan uppstå av andra orsaker.

- Blåmärken på kroppen, börjar kissa på sig, varit lite stirriga, slåss, avviker från sitt vanliga beteende.
- Det är olika från fall till fall. Ibland kan man se en förändring hos barnet/familjen.
- Det kan ju vara att de kanske inte är rena, eller det här med kläderna. Att de har smutsiga kläder. De har dåliga kläder, inga vinterkläder och ja...

5.2.2 Stöttning av förskolechef

Förskolechefen ska stötta förskollärarna i deras arbete med barnen. Finns det en misstanke om att ett barn lever i social utsatthet så ska förskolläraren gå till förskolechefen. Förskollärarna ska kunna ha en dialog med förskolechefen om vad det sett eller tror om ett barn för att kunna komma fram till ett gemensamt beslut om vilka åtgärder som ska tas vid.

- Hon ska vara med och stötta oss i det vi har sett eller det vi tror.
- Vi har många dialoger om det vi ser.

5.2.3 Samtal med föräldrar

Förskollärarna kan försöka få en dialog med vårdnadshavarna om de misstänker att något är fel hemma. De kan även föra in ett utvecklingssamtal tillsammans med vårdnadshavarna för att kunna samtala om situationen. I vissa fall kan även förskolechefen samtala med vårdnadshavarna beroende på fallet. I en del fall behöver föräldrarna endast hjälp med stöttning in i familjrollen. Detta är något förskolechefen kan hjälpa till med då det inte alltid behöver bli en anmälan. Vårdnadshavarna kanske enbart behöver hjälp med de basala färdigheterna för barnets sociala utveckling.

- Allt beror på vad det är men prata med föräldrarna, man får känna av och luska fram hur de har det hemma.
- Man kan ju ha samtal, utvecklingssamtal lite oftare, se hur det löper på.

5.2.4 Dokumentation

Om förskollärarna misstänker att något inte står rätt till kan de under en tid dokumentera ett barn för att samla på sig mer information samt kunna se förändringar om det behövs vidta åtgärder eller inte. Dokumentationen kan även senare användas som grund till en anmälan för att styrka fallet om det behövs.

- Man får väl dokumentera ett tag och se vart det löper ut.
- Arbetslaget har dokumenterat det som visar att det finns en anledning att göra en anmälan.

5.3 Förskolans uppfattning av anmälningsplikten

Här presenterar vi de svar vi fick från intervjuerna av förskollärarna om hur de uppfattar anmälningsplikten. Vi har kategoriserat svaren utifrån rubrikerna förskollärarens roll, förskolechefens roll och socialtjänstens roll.

5.3.1 En del av förskollärarens roll

Förskollärarna är de personer som ska stötta barnen och vara lyhörda. De ska ge varje barn förutsättningar att kunna utvecklas under förskoletiden. Men de är även dem som vid misstanke, om att barnet lever i social utsatthet, ska anmäla tillförskolechefen.

- Förskollärarens roll är att ge alla barn bästa möjliga förutsättningar att utvecklas under sin tid på förskolan. Ser vi något som gör oss oroliga för barnet så ska vi göra en anmälan. Anmälan ska göras vid misstanke om att något inte står rätt till. Pedagogerna ska alltid fokusera på det som är bäst för barnet.
- Min roll är att upptäcka barn som på olika sätt inte mår bra eller inte har det så bra hemma. Jag ska stötta dem så långt det går och vid behov se till att de får hjälp från olika instanser.
- Vi ska samtala med kollegor om det som är orsak till oro, delge chefen om vad som framkommit och att det ska anmälas.

5.3.2 Förskolechefen gör anmälan

Förskollärarna går till förskolechefen om de misstänker att något inte står rätt till. Förskolechefen gör i sin tur en bedömning om en anmälan ska göras eller inte. Det är även förskolechefen som skriver under anmälan. Detta görs på grund utav att det inte ska ”störa” relationen mellan förskollärare och barn.

- Hennes roll är väl att förmedla det vi har sett. Att det blir en handling av det.

- Anmälan görs av förskolechefen. Arbetslaget har dokumenterat det som visar att det finns en anledning att göra en anmälan.
- Oftast är det den som står för anmälan, det blir mindre laddat då eftersom personalen ska fortsätta att arbeta nära barnet.

5.3.3 Feedback från socialtjänsten

Förskolechefen skickar anmälan till socialtjänsten. En anmälan kan antingen göras muntlig eller skriftlig till socialtjänsten. Om personalen är osäker på om en anmälan behövs göras kan de få konsultation från socialtjänsten. Däremot anser förskollärarna att återkopplingen från socialtjänsten idag är dålig. Förr fick de ingen återkoppling alls men idag finns det en lag som gör att de har rättigheter till att kunna få återkoppling. Många är överrens om att de vill ha mer återkoppling om vad som händer med barnet. Något som de anser blivit bättre.

- Antingen görs en skriftlig anmälan eller så begär man att få en konsultation av socialtjänsten men då får man inte röja något som kan framgå vem det är man undrar kring.
- Man hoppas ju att det löser sig. För allas skull men förr när man gjorde anmälan och vi gick till socialtjänsten så hamnade den där sen fick vi pedagoger inte veta något mer om åtgärder eller hur det gick, om det blev någon dom. Vi kunde aldrig veta vad som hände efteråt. Det fanns ingen återkoppling. Nu tror jag att man kan kolla bakåt för att vi ska kunna se vad som händer. Att vi kan gå in och se vad som händer.
- Men under 2013 har det kommit en ny lag som ger oss rättighet att kunna återkoppla oavsett vad föräldrarna säger.

5.3.4 Anmälan vid misstanke

En anmälan bör ske om förskollärarna misstänker att ett barn far illa i hemmet. Men om förskolläraren inte är säker på att en anmälan ska göras kan denne samtala med kollegor, förskolechef eller socialtjänsten.

- Man pratar med varandra om vad man misstänker och kommer överens om anmälan eller konsultation med socialtjänsten.
- Vid misstanke om att något inte verkar vara okej men barnets levnadsförhållande.

5.3.5 Tungt att göra en anmälan

Många förskollärare är eniga om att det kan kännas jobbigt att göra en anmälan. De är rädda för att de ska göra en anmälan på osäker grund. Både för vårdnadshavarnas skull men även barnen då inte många ser en anmälan som något negativt istället för att försöka hjälpa till. Förskollärarna vill känna sig säkra när en anmälan ska göras och inte enbart gå på en magkänsla.

- Det är vår skyldighet att anmäla, men det är alltid svårt liksom. Man vet ju inte om det är så liksom, om man anmäler i onödan eller man är rädd för att man, får jättemycket skit för det liksom. Det kommer fram att det är vi som ha anmält. Men vi har ju en skyldighet. Så är det ju.
- En del säger att man ska anmäla så fort man har en magkänsla. Men jag vill nog ha lite mer kött på benen. Det är ju jättesvårt att veta vart gränsen går.
- Man vill nog vara lite säker innan man anmäler.

6 DISKUSSION

Under rubriken diskussion kommer vi att sammanställa vårt resultat med forskningen samt syftet. Vi kommer utgå ifrån vår frågeställning då vi vill ha ett övergripande svar angående socialt utsatta barn och vad det innebär. Vi ansåg att det var viktigt att ha en bred och öppen frågeställning för vår undersökning för att komma fram till bästa resultat. Vi har delat in diskussionen i tre rubriker som är skapade utifrån vårt syfte. Den första rubriken är; samarbete mellan förskola och socialtjänst. I denna rubrik kommer vi att visa hur ett samarbete mellan förskola och socialtjänst ser ut samt hur det går till. Den andra rubriken är; förskolans arbete med socialt utsatta barn. Under denna rubrik kommer vi att visa vad det finns för tecken på barn som lever i social utsatthet, samt vad förskolan kan erbjuda för stöd. Den tredje rubriken är; anmälningsskyldighet i förskolan, där vi kommer att ta upp vad förskollärarna, förskolechefen samt socialtjänsten har för roller gentemot anmälningsskyldighet. Detta grundar vi på forskning samt intervjuer och det tolkas genom våra teoretiska perspektiv.

6.1 Samarbete mellan förskola och socialtjänst

Enligt våra intervjuer så får vissa förskolor en gång om året utbildning utav socialtjänsten om hur de ska gå tillväga vid ett misstänkt fall. Då får personalen på förskolorna åka in och utbildas av socialtjänsten. Däremot ansåg socialsekreteraren att förskollärarna hade god utbildning inom området. Forskningen visar att många kommuner arbetar aktivt för att kunna ge mer och större kunskap om till exempel missbruk, dock så är det inte alla kommuner säger Socialstyrelsen (2009). Detta är något som ska ge förskollärarna en möjlighet till att kunna se tecken tidigare på barn som lever i socialt utsatta familjer. Misstänker förskollärarna bristande omsorg i barnets hemmiljö ska en anmälan ske. Anmälan går via förskolan från förskolechefen vidare till socialtjänsten.

Istället för att inrikta sig på små grupper ska man inrikta sig på de större grupperna så som förskola och skola menar Statens folkhälsoinstitut (2008). Genom att jobba med större grupper samt ge barnen träning i att tolka olika känslor hur de ska hantera dem så förebygger man psykisk ohälsa. Det blir ett så kallat emotionellt och socialt lärande. Dock är dessa metoder inte något som alla skolor har tillgång till. Även Bremberg (2001) menar att det finns olika insatser som kan komma minska förekomsten av psykisk ohälsa. Några utav dem är barncentrerad pedagogik, känslomässig träning av barnen, fortbildning av vårdnadshavarna samt att förskollärarna har en fullständig utbildning. Dessa resultat var dock låga då många förskolor redan använder sig utav denna teknik. Förskolor i Sverige kan även erbjuda känslomässig träning för att minska psykisk utagerande med upp till 90 procent och denna bedömning anses som hög. Detta gäller även fortbildning utav vårdnadshavare då även detta kan minska förekomsten utav utagerande psykiska problem med upp till 60 procent. Fokus är att man ska öka vårdnadshavarnas kompetens på bemötande av barn. Bremberg (2001) lägger även vikten på att man inte får glömma de små insatserna då dessa kan ha betydelse. Detta kan vara insatser så som skriftlig information samt föräldraträffar.

Socialstyrelsen (2004) menar att man kan rådfråga sin egen organisation eller ringa socialtjänsten för stöd och råd då det är viktigt att man tänker på vad som kan hända om man inte anmäler. Vi märkte på de flesta förskollärare att de ansåg att de ibland

tyckte det är svårt att avgöra om en anmälan behövdes göras eller inte. De kände att de inte alltid hade tillräckligt bevis för att göra en anmälan. Socialtjänsten däremot berömde förskollärarna vad de gällde att se förändringar.

Om det finns misstankar kan förskollärare ringa till socialtjänsten och rådfråga dem. Då kan även förskollärarna välja att vara anonyma eller inte. Socialsekreteraren förklarar att de finns till förskolans befogande om de har frågor angående ett barn enligt våra intervjuer. Antonovsky (2005) menar att förskollärare kan ge barn de resurser som behövs för att klara av en viss situation. De kan ge barnet utmaningar som de känner att de klarar av. Vi tror att förskollärarna måste få utbildning i hur arbetet med socialt utsatta barn ska gå till för att kunna tillämpa det.

Forskningen tar upp att Socialstyrelsen (2009) och SOU (2010) menar att den relation förskollärarna har till barnen är oerhört betydande. Det är framförallt de som har den största möjligheten att uppmärksamma de barn som lever i en social utsatthet. Genom att ge förskollärarna kunskap kan de ha möjlighet till att tidigare kunna se tecken på barn som lever i dessa förhållanden. Genom möten kan man skapa en dialog om barnet och dess behov. Ett sådant möte med vårdnadshavarna kan vara ett utvecklingssamtal där förskolläraren kan ta upp frågor om de finns tecken på missbruk eller försummelse. Om en vårdnadshavare uteblir så kan detta vara ett tecken på att det finns ett missförhållande i familjen även om det inte behöver vara det. Även Socialstyrelsen (2009) ger exempel på insatser som kan användas till exempel i förskolan och skolan. Genom att barnen får träna på att tolka samt hantera sina känslor och utveckla sin förmåga att kunna göra egna problemlösningar så hjälper man barnen. För att barnet ska kunna klara av dessa metoder krävs det att det finns goda relationer mellan barnet och förskolläraren.

Backlund, Wiklund och Östberg (2012) menar att förskollärare ska ha ”ökad verksamhet” kring det barnet de känner oro för. Samtidigt som detta sker måste förskollärarna själva eller tillsammans med andra försök att hitta ett alternativt sätt för att stödja både barnet och dess vårdnadshavare. Förskollärarna talar om att de kan observera barnet om de börjar se förändringar i dess beteende. Dessa observationer kan de dessutom ha användning utav om de behöver göra en anmälan.

I ett sociokulturellt perspektiv är omgivningen viktig. Här kan förskollärarna tillsammans hitta stöd för barnet och vårdnadshavarna. Det är då viktigt för förskollärarna att tänka på hur man möter barnen men även vårdnadshavarna för att skapa en trygg relation (Hundeide, 2011). För att verkligen kunna förstå hur ett barn har det hemma kan förskollärarna bjuda in till ett extra utvecklingssamtal. I detta samtal kan förskolläraren passa på att fråga hur situationen ser ut hemma. Antonovsky (2005) talar om att en person måste kunna känna hanterbarhet av situationer för att klara av dem. Kanske kan förskolläraren erbjuda stöd och hjälp till familjen. Så att alla känner trygghet så att de kan hantera vardagen.

Det sket inte alltid en återkoppling när förskolan har anmält till socialtjänsten om ett misstänkt fall. Förskolan däremot anser att det inte alltid sker så mycket återkoppling som önskas enligt våra intervjuer. Även Backlund, Wiklund och Östberg (2012) tar upp att förskollärare anser att de själva skulle vilja ha mer utbildning om arbetet kring anmälningsplikt. De anser där emot att de har medvetenhet kring riktlinjerna kring anmälningsplikten. Förskollärarna anser sig också bli bortkopplade från det fortsatta arbetet som sker kring en anmälan. De kan däremot få konsultationssamtal med en socialsekreterare där förskolläraren kan få tips på olika frågor att ställa till

barnet. Förskolläraren kan även få handledning av socialsekreteraren i hur han/hon ska kunna skapa kontakt till barnet. Dock så kan en dålig respons från socialtjänsten leda till att man får en minskad tillit till att en anmälan leder till hjälp, både för vårdnadshavarna samt barnet. På grund utav detta så kan vissa förskollärare känna att deras egna möjligheter till stöd riskeras samt att de själva hade kunnat hjälpa till med stöd och samtal. (Backlund, Wiklund & Östberg, 2012)

Förskollärare har uppgiftsskyldighet gentemot socialtjänsten. De ska lämna alla uppgifter om barnet som kan vara betydelsefullt för utredningen enligt våra intervjuer. Socialstyrelsen (2004) förklarade också att det innebär att förskollärare måste lämna alla uppgifter som kan ha betydelse för utredningen om ett barn som kan tänkas leva i social utsatthet. Uppgifterna som lämnas in ska helst vara skriftliga men kan även dem lämnas muntliga till socialnämnden, som i sin tur skriver ner dem. Det är även viktigt att det i dokumenten framkommer vad som sagts, vem som lämnat in uppgiften, när den lämnades in samt vem som tog emot den. (a.a.)

6.2 Förskolans arbete med socialt utsatta barn

Olika tecken kan tyda på olika sorters utsatthet och barn visar detta på sitt egna sätt att något inte står rätt till. Personalen på förskolan är de som tydligast kan märka att ett barn betar sig annorlunda. Det är viktigt att förskollärarna är lyhörda på vad barnen sänder ut för signaler men även att de lyssnar på vad barnen berättar. Det behöver inte enbart vara tecken på barnens personlighet utan även på andra sätt så som att de har fel kläder vid fel årstid eller blåmärken på kroppen. Dock så är det viktigt som förskollärare att ha i åtanke att barn är barn och till exempel ett blåmärke kan uppstå av andra orsaker.

SOU (2010) menar att barn är duktiga på att signalera om det är något som är fel. Därför är det viktigt att man som förskollärare är lyhörd på barnen och deras beteende. Dessa tecken kan vara att deras hygien inte sköts. De har oftast inte tillräckligt med kläder på sig eller fel kläder vid fel årstid. De kommer ofta sent. Som förskollärare är det då viktigt att man har en trygg relation till vårdnadshavare då detta kan leda till ett förtroende som gör att vårdnadshavaren kan öppna upp sig och berätta om något inte står rätt till. Detta gör att förskolläraren kan hjälpa vårdnadshavaren och lotsa dem vidare för ytterligare hjälp om det så krävs. Även socialstyrelsen (2009) påpekar att det är viktigt som förskollärare att ha en god relation till barnen och att den är betydande. Det är förskollärarna som har den största möjligheten till att hitta barn som lever i försummelse på något sätt.

Genom att förskollärarna har till exempel utvecklingssamtal eller vid lämining och hämtning av barnet kan de få en större förståelse av vårdnadshavarens handlingar. Som förskollärare är det viktigt att ha förståelse för att det finns vissa områden i livet som är viktiga för individerna. Det är förskollärarna som ger en del av en trygg grund in i livet och kan ge hopp om en trygg framtid. Tryggheten kan skapas ur de resurser som förskollärarna erbjuder både till vårdnadshavare och barn (Antonovsky, 2005). I de här samtalen är det även viktigt att tänka på hur och vad man säger. Hundeide (2011) menar att man i det sociokulturella perspektivet påverkas av hur andra ser och behandlar en. Därför är det extra viktigt att tänka på hur man bemöter både barn och vårdnadshavare.

Ytterligare forskning visar att man till exempelvis alkoholiserade vårdnadshavare har en tendens till att bli mer utåtagerande och få beteendeproblem. Skulle vårdnadshavaren vara beroende redan från barnets födelse så kan man se tendenser

till beteendeproblem redan vid 3 års ålder. Föräldrarna kan hamna i depression och bli antisociala, och kanske dessutom visar en mer kylig sida mot barnen. (Eiden, Edwards & Leonard, 2007)

Lutz (2006) förklarar att barn som har koncentrationssvårigheter lätt blir ombytliga och har snabba humörsvingningar. Detta kan leda till att de får svårigheter att samspela med andra barn samt vuxna.

Enligt Socialstyrelsen (2009) är det idag kommuner som arbetar aktivt för att kunna ge förskollärare mer kunskap om barn som lever i socialt utsatthet

Förskollärarna kan försöka få en dialog med föräldrarna om de misstänker att något är fel hemma. De kan även föra in ett utvecklingssamtal tillsammans med vårdnadshavarna för att kunna samtala om situationen.

Vetenskapsrådet (2008) belyser att man som vårdnadshavare spelar en stor roll för förskollärarna då det är dem som ska återge målsättning samt syfte med uppdragen. En viktig grund är barns lärande då det påverkas av samverkan med vårdnadshavarna. En utav förskollärarna uppfattningar är att det är viktigt att ha ett bra förhållande till barnen samt vårdnadshavarna. Ett mål som delas är att båda parter strävar efter att stärka barnens sociala utveckling.

6.3 Anmälningsskyldighet i förskolan

Intervjuerna visar att förskollärarna är de personer som ska stötta barnen och vara lyhörda. De ska ge varje barn förutsättningar att kunna utvecklas under förskoletiden. Förskollärarna ska vid misstanke, om att barnet lever i social utsatthet, ska anmäla till förskolechefen. De ska ge barnet de bästa möjliga förutsättningarna att utvecklas.

Forskningen visar att enligt Utbildningsdepartementet (2010) ska förskolan erbjuda alla barn in i en inkluderande verksamhet där alla barn är välkomna. Hagström (2010) skriver att barn med olika funktionsnedsättningar sätts in i speciella klasser och har rätt till den hjälp som de behöver, till skillnad från barn som lever i social utsatthet. De får börja i vanliga grupper i hopp om att förskolan ska ha en positiv inverkan på barnets utveckling. Trots att förskollärarna kan sakna kunskap inom detta område.

SOU (2010) visar även i sin forskning att förskolan har stor betydelse för de barn som lever i en svår hemmiljö. Förskolan ska ge varje barn de förutsättningar som behövs för att de ska kunna utvecklas. Detta är något som kan ske via fortlöpande dokumentation, uppföljning och analys. Forskningen visar däremot mer av vilken vikt samspel och anknytning har för barnen än vilka insatser som är effektiva. Även Socialstyrelsen (2009) menar likt SOU (2010) att den relation som byggs upp mellan barnen och förskollärarna är oerhört betydande. Eftersom det är framförallt förskollärarna som har den största möjligheten att uppmärksamma de barn som lever i familjer i socialt utsatthet. Vetenskapsrådet (2008) styrker även detta i sin forskning då de anser att ett utav uppdragen förskollärarna har är att skapa trygghet för barnen i förskola/förskoleklass. Dock så finns det en kritisk aspekt gällande detta då det blir en konsekvens för förskolan när de får en kompensatorisk uppgift gentemot föräldrarna. Många anser att förskolans trygghet är kompenserande för hemsituationen.

Intervjuerna påpekar att det är förskollärarna som går till förskolechefen om de misstänker att något inte står rätt till. Förskolechefen gör i sin tur en bedömning om

en anmälan ska göras eller inte. Det är även förskolechefen som skriver under anmälan. Detta görs på grund utav att det inte ska ”störa” relationen mellan förskollärare och barn.

Socialstyrelsen (2009) menar att en anmälan ska ske om förskolan misstänker att ett barn lever i en socialt utsatt miljö. Då är det förskolechefens ansvar att göra en anmälan som räcker det inte att meddela socialförvaltningen och lägga till detta, utan en ny anmälan måste göras.

Många förskollärare är eniga om att det kan kännas jobbigt att göra en anmälan. De är rädda för att de ska göra en anmälan på osäker grund. Dock så vågar inte många människor anmäla vid en misstanke att ett barn far illa enligt Socialstyrelsen (2004). Detta beror på att man saknar tydliga bevis för sin oro samt att man kan vara osäker på när en situation är tillräcklig allvarlig för att en anmälan ska göras. På grund utav detta så väntar folk med att anmäla ihop om att allt ska bli bättre. Socialstyrelsen (2004) menar att man då istället för att vänta ska rådfråga sin egen organisation eller ringa socialtjänsten för stöd och råd då det är viktigt att man tänker på vad som kan hända om man inte anmäler.

Sammanfattningsvis har vi kommit fram till att allt fler kommuner arbetar aktivt för att ge ut information till förskolorna om socialt utsatta barn. (Socialstyrelsen 2009). Detta för att förskollärarna ska känna sig tryggare med sin anmälningskyldighet och tecknen på social utsatthet. Det finns många metoder som förskolorna kan arbeta utefter för de socialt utsatta barnen. Forskningen visar att ett utav de viktigaste metoderna är samtalet, både för barn och vårdnadshavare. Vetenskapsrådet(2008) talar om vikten att förskollärare och vårdnadshavare strävar efter barnets sociala utveckling. SOU (2010) tar upp några tecken som kan tyda på att barnet lever i social utsatthet, detta kan till exempel vara att barnet är smutsigt eller ofta har ”fel” kläder för säsongen, men det kan även vara ändringar i beteendet. Många förskollärare känner sig otrygga när det gäller att göra en anmälan. Detta då de själva anser att det är otydligt när man ska göra en anmälan eller inte. Detta kan bero på att de saknar större samarbete med socialtjänsten. Socialtjänsten anser i sin tur att det finns ett gott samarbete men det kan vara bristande i vissa fall.

6.4 Förslag till vidare forskning

Under arbetes gång har det framkommit att förskollärarna på förskolorna saknat vidare återkoppling från socialtjänsten. I resultatet från våra intervjuer har det framkommit att förskollärarna känt en oro då de inte fått uppföljning på vad som hänt med barnet i en anmälan. Det finns en lag på att det ska ske en återkoppling tillbaka till förskolan. Dock så har det utifrån våra intervjuer framkommit att denna återkoppling saknas. Därför skulle vi tycka att det vore intressant att se hur denna återkoppling sker. Vi skulle vilja veta om förskollärarna skulle känna sig tryggare om de fick ta del av vad som händer efter själva anmälan. En trygghet som gör att de erhåller mer information om social utsatthet och hur de ska agera i fler fall.

7 REFERENSLISTA

- Antonovsky, Aaron (2005). *Hälsans mysterium*. (2 utg.) Stockholm: Natur och Kultur.
- Backlund, Åsa, Wiklund, Stefan, & Östberg, Francesca (2012). *När man misstänker att barn far illa: En studie av hur professionella inom BVC, förskola och skola förhåller sig till anmälningsplikten*. Stockholm: Rädda Barnen.
- Barnard, Marina & McKeganey, Neil (2002). The impact of parental problem drug use on children: what is the problem and what can be done to help? *Society for the Study of Addiction*, 99. s. 552-559.
- Bonniers svenska ordbok (2010). Stockholm: Bonniers.
- Bremberg, Sven (2001). *Hur kan förskolan förbättra barns psykiska hälsa?* (Statens folkhälsoinstitut, 2001:25). Stockholm: Graphium Norstedts Tryckeri.
- Brodin, Jane & Lindstrand, Peg (2010). *Perspektiv på en skola för alla*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Cronström-Beskow, Solveig (1996). *Dansa med träben. Maskrosbarn och andra om överlevnadens konst och pris*. Falun: ScandBook.
- Eiden, Raina D., Edwards, Ellen P & Leonard, Kenneth E. (2007). A Conceptual Model of the Development of Externalizing Behavior Problems Among Kindergarten Children of Alcoholic Families: Role of Parenting and Children's Self-Regulation. *Developmental Psychology*, 43(5), 1187-1201.
- Eriksson, Therése (2009). *Vi har ju hemligheter i den här familjen*. Falun: Scandbook.
- Folkhälsoinstitutet (2008). *Barn i familjer med alkohol- och narkotikaproblem*. Östersund: Strömberg.
- Hagström, Birthe (2010). *Kompletterande anknytningsperson på förskola*, Doktorsavhandling, Malmö högskola.
- Lantz, Annika (2007). *Intervjumetodik*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Lundberg, Ingvar (2005). *Utsatta flickor och pojkar – en översikt av aktuell svensk forskning*. Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap.
- Lundén, Karin (2010). *Att identifiera omsorgssvikt hos förskolebarn*. Doktorsavhandling, Göteborgs Universitet, Institutionen för Socialt arbete.
- Lutz, Kristian (2006). *Konstruktionen av det avvikande förskolebarnet. En kritiskt fallstudie angående utvecklingsbedömningar av yngre barn*. Licentiatavhandling, Malmö högskola, Lärarutbildningen.
- Løkken, Gunvor & Søbstad, Frode (1995). *Observation och intervju i förskolan*. Lund: Studentlitteratur AB.

- Patel, Runa & Davidson, Bo (2011). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Regeringskansliet (2006). *Mänskliga rättigheter – konventionen om barns rättigheter* (rev.). Stockholm: Edita Nordstedts Tryckeri AB.
- Rydellius, Per-Anders (1997). Annotation: Are Children of Alcoholics a Clinical Concern for Child and Adolescent Psychiatrists of Today? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38 (6). s. 615-624.
- Skolverket, 2010. *Läroplan för förskolan Lpfö 98* (rev 2010). Stockholm: Skolverket och Fritzes.
- Socialstyrelsen (2004). *Anmälningsskyldighet om missförhållanden som rör barn*. Lindesberg: Bergslagens Grafiska.
- Socialstyrelsen (2009). *Barn och unga i familjer med missbruk. Vägledning för socialtjänsten och andra aktörer*. Västerås: Edita Västra Aros.
- Socialstyrelsen (2012). *Föräldraskap och missbruk. Att ta upp frågor om föräldraskap i missbruks- och beroendevården*. Västerås: Edita Västra Aros.
- SOU 2010:64. *Se de tidiga tecknen – forskare reflekterar över sju berättelser från förskola och skola*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Statens folkhälsoinstitut (2008). *Barn i familjer med alkohol- och narkotikaproblem: omfattning och analys* (2008:28). Stockholm: Statens folkhälsoinstitut.
- Stukát, Staffan (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Trost, Jan (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Utbildningsdepartementet (2010). *Läroplan för förskolan* (rev.). Stockholm: Skolverket.
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Vetenskapsrådet (2008). *Forskning om villkor för yngre barns lärande i förskola, förskoleklass och fritidshem*. (11:2008). Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Werner, Emmy. & Smith, Ruth (2001). *Journeys from childhood to midlife. Risk, resilience and recovery*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Östman, Margareta & Hansson, Lars (2002). Children in families with a severely mentally ill member. Prevalence and needs for support. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 37. s. 243-248.

Bilaga 1

Hej mitt namn är Martina och jag studerar vid Linneuniversitetet i Kalmar. Jag håller på att skriva mitt examensarbete tillsammans med en annan student. Vår uppsats ska handla om barn som är socialt utsatta. Utifrån detta vill vi även ta reda på hur sammanbetet ut mellan förskola och socialtjänst. Hur arbetar förskolan socialt utsatta barn samt hur uppfattar förskolan anmälningsskyldighet.

Vi undrar därför om det finns någon möjlighet till att få en intervju med er angående detta. Eftersom det är svårt att få tid så går det även att svara via mail.

Detta är självklart valbart och ni är anonyma i examensarbetet.

Tack på förhand

Med vänlig hälsning Martina och Frida

Bilaga 2

Intervju frågor för förskollärarna & förskolechef

- Har ni själva stött på något fall? Ja/nej
- Vem gör en anmälan?
- Hur ser en anmälan ut?
- Vilka personer finns med i en anmälan?
- När ska en anmälan göras? Finns det några gränser?
- Vad är förskolechefens roll i en anmälan?
- Vad har barnen för rätt?
- Vad är förskollärarens roll?
- Vad är föräldrarnas rättighet/skyldighet?
- Får ni någon slags utbildning om socialt utsatta barn?
- Hur ser samarbetet ut mellan förskola och socialen?
- Hur samarbetar förskolechefen med förskollärarna i ett misstänkt fall?
- Kännetecken på socialt utsatta barn? Finns det några specifika tecken?
- Finns det flera lösningar? Vilka?

Intervjufrågor för socialtjänsten

- Vad gör socialen för åtgärder när de får in en anmälan?
- Vem gör en anmälan?
- Hur ser en anmälan ut?
- Hur ser en anmälningsprocess ut? Hur går den till?
- Vad har barnen för rätt?
- Vad är föräldrarnas rättighet/skyldighet?
- Vilka personer finns med i en anmälan?
- Hur definierar ni gränsen för ett barn som blir utsatt i hemmet?
- Finns det något samarbete med andra myndigheter?
- Finns det flera lösningar? Vilka?
- Hur ser samarbetet ut mellan förskola och socialen?